

PIUS FONT I QUER I'ELS PORTS

Rafel BALADA

Pius FONT i QUER, botànic català nascut a Lleida l'any 1888, va viure des de petit a Manresa (Bages) fins que va a Barcelona a estudiar Ciències Químiques i es llicencià, amb Premi Extraordinari, l'any 1908. Comença a estudiar Farmàcia, a la mateixa Universitat, on es llicencià l'any 1910, i durant aquests estudis assisteix a les classes de botànica que el Dr. Manuel Llenas donà a la Institució Catalana d'Història Natural. L'assistència a aquests cursos li fa veure clarament la seva vocació botànica i es llença a treballar en la preparació del doctorat de Farmàcia, a la Universitat de Madrid, amb un estudi sobre la flora del Bages. Durant la seva estança a Madrid obté el doctorat, ingressa al Cuerpo de Sanidad Militar, d'on va destinat a les Balears i Burgos, realitzant interessants treballs botànics d'ambdues zones. A finals de 1914 és nomenat Fill Adoptiu de la ciutat de Manresa per acord unànim del Consistori, i el dia 1 de gener de 1915 passa a la Farmàcia Militar de Barcelona.

L'any 1915 P. Font i Quer té 27 anys, una gran capacitat de treball i la sensació de tornar a estar a casa. Una volta instal·lat a Barcelona ve cap als Ports; aquestes terres, fins aquell moment, resultaven quasi totalment desconegudes botànicament, i ell, carregat d'il·lusions i ganes de treballar, s'hi llença decidit seguint el consell d'un altre gran científic i amant dels Ports: Carles PAU. El mateix any apareix el primer volum dels Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural, i el primer estudi és el fruit de la seva estança per aquí: «Una excursió botànica a la Catalunya Transibèrica» on dona una llista de 195 plantes recollides pels afores d'Orta, el Tossal de Sant Antoni, Prat de Comte, els Estrets, Vall de Lliwers, Escala d'Arnes, Vall d'Uxo, les Clotes, Coll de Carabasses, Vall de la Monrela, Terranyes, les Foies, Barranc del Salt, Font del Llor, Font del Corxo... els fa de guia «en Sovatger» (el caça sovatges), coneixedor expertíssim de les plantes i llurs virtuts, així com dels camins i larteres d'aquell aspre país. Seguirem, si fa no fa, el mateix camí que En Costa, passant pel Barranc del Salt cap al Mas de Blanco, Mas i Vall de Lliberós, La Franqueta, Vall de la Monrela, Coll de Miralles, Sol del Grevolar, Escala d'Arnes, Lo Balcó, Les Llomes i Serralada de Terrnyes, Lo Bassot de Terranyes i La Foya. De resultes d'aquesta expedició trobarà una dotzena de plantes noves per Catalunya, i quatre noves formes de plantes: el *Salix Tarraconensis*, el *Hyacinthus Fontqueri*, l'*Armeria Fontqueri* i l'*Hieracium tarraconense*. Clou l'article agraint la col·laboració del notari d'Orta Sr. Aureli Prada, del batlle Sr. Terrats i dels dos metges i veterinaris Cristòfol, Vicent i Miquel Loscos i «d'una manera singular al nostre benivolgut guia En sovatger, al qual devem en gran part la felicitat de l'excursió i moltes notes sobre noms i usos populars de les plantes».

Aquest viatge als Ports té una gran influència per a Font i Quer perquè és, potser, la primera vegada que realitza un treball sense cap més interès que la seva pròpia satisfacció personal i vocacional. Sovint s'ha estudiat la seva trajectòria científica, però s'ha oblidat, o no s'ha captat, la seva formació humana. Personalment no vaig arribar a conèixer P. Font i Quer, igual que no vaig conèixer Bertrand Russel, i això no m'impedeix sentir-me tan prop de les seves inquietuds i experiències i trobar un paral·lelisme tan grandiosos en els seus sentiments i els meus que crec que, d'una manera subjectiva a primera vista, però com a fruit d'una anàlisi de les seves obres i estudi de la seva vida, puc treure conclusions sobre molts dels seus aspectes personals: la visita de Font i Quer a la Terra Alta l'any 1915 és bàsica per a l'estudi naturalístic dels Ports perquè és el primer estudi botànic general i específic realitzat, i és bàsica per a Font i Quer perquè li permet descobrir dos aspectes humans que ell ignorava:

1er.) L'existència d'una part desconeguda de la seva pàtria que, a més, té una bellesa natural increïble. M'imagino les sensacions de Font i Quer veient com el sol il·lumina a la tarda, des d'Orta o Arnes, tots els Ports: una visió, amb la qual només uns pocs punts privilegiats del nostre planeta poden compararse, i que ofereix tota la bellesa, grandiositat i harmonia pròpies del més clàssic i ideal món mediterrani.

2on.) L'existència d'una ciència maltractada, oblidada i aprofitada hipòcritament pel món universitari en què ell es movia: la cultura naturalista popular! Font i Quer va fer cap als Ports acabat de sortir de l'Acadèmia i va descobrir la nostra vida adulta i aspra. M'imagino la seva sorpresa escoltant les fines apreciacions sobre les herbes i tot el cúmul de coneixements, interrogants i sapiència que li donava el Sovatger, i m'imagino també el somriure interior d'en Sovatger apreciament la inocència, simplicitat, honestat i intel·ligència de Font i Quer.

El resultat d'aquests descobriments serà la passió que sentirà sempre pels Ports, i el gran respecte i admiració que sempre més mantindrà envers la gent senzilla i observadora de la natura. Pocs casos es donen que un científic de la seva vàlua potènci i alabiant una persona contractada com a guia de la seva expedició, però la veritat és que, no content amb el que va dir al Treball de la Institució, va publicar dos articles més a Manresa: l'un es deia «la ciència d'en Sovatger» i són quatre delicioses pàgines on parla de les nostres «terres aspres i solitàries» i de l'home «el nom del qual ara no recordo, i que per dissort vaig oblidar-me d'apuntar en el meu carnet de notes» però anomenat Sovatger, per «tant gran caçador com era i d'això li vingué el nom amb que pertot allí el coneixen; ell no ha pogut caçar tants sovatges com son pare.

perquè cada dia són més clars els que tresquen per aquells Ports, però ha sigut un home intrèpid, que porta ben dignament el nom que li llegaren».

«De primer amb els carlins i més tard en contra d'ells, ha corregut les terres d'Espanya des de Cerdanya a Cantàbria. Caçador, traginer, contrabandista, aterrador de boscos del comú, conreador de terres de l'Estat, col·lector de plantes pels herbolaris, pastor,... ha sofert totes les inclemències dels temps, que porta pintades a sa cara; amb tot i els seus anys; solament es dol de que la vista li flaqueja, les jornades que feren ell i jo no el feren pas desdir».

L'altre treball publicat sobre el Sovatger es diu «La justa observació» i descriu les seves observacions fines i encertades sobre l'espígol (lavandula latifolia) i l'espígola (l. officinalis), l'altamira (saxifraga loufitolia), la romiguera (rubus candicans) i romiguera (r. conescens),...

Mentrestant, ha entrat a formar part de l'equip del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, i poc després en serà director. Nomenat secretari de la Institució Catalana d'Història Natural, va entrar de professor a diferents facultats de Barcelona. L'any 1917 torna als Ports i es troba amb Carles Pau. Un ha sortit de la Cènia i l'altre d'els Reguers. Els primers van dormir al mas de l'Amat i Font Quer a una caseta dels Pous; la trobada va ser a Carlares. Font Quer sentia veneració per Pau, farmacèutic de Segorb al qual la botànica havia omplert apassionadament la vida, home amb fama de solitari i esquerp, quasi segurament pel tracte que va rebre dels doctes professors universitaris d'aquell temps, més amics de discussions de cafè que de trescar serres, forjadors d'hipòcrites normes tendents a mantenir, molt sovint, una mediocritat només dissimulada per recíprocs silencis i fraseologies pseudo-tècniques inintel·ligibles per als no iniciats. Pau va veure el desconeixement botànic que hi havia al nostre país i es va posar a treballar; tant com anava professant l'anaven aïllant, i a la ciència, l'aïllament és, quasi sempre, la mort. Font Quer deuria sentir quelcom més que estima professional per Pau i deuria comprendre el drama d'aquell esperit solitari.

Des d'aquell moment fins a la guerra d'Espanya, Font Quer es converteix en un monstre científic: professor a diferents centres universitaris i escoles de la Generalitat de Catalunya, impulsa el coneixement de la nostra flora criptofàmica amb campanyes internacionals on intervingueren els millors especialistes europeus. Ve a Catalunya la S.I.G.M.A. i aconsegueix que estiguin al Delta de l'Ebre establint les bases de la moderna fitosociologia catalana, acull a Catalunya els botànics alemanys perseguits pels hitlerians i que són respectats a tot el món pel seu saber. comença a treballar en una Flora Mediterrània que ens posaria al mateix nivell que la Flora Europea ha posat a la Universitat de Cambridge entre els botànics d'arreu del món. Però ve la guerra i Font Quer, home que no pertany a cap partit polític, però que per la seva formació humana i pel seu patriotisme català no pot recolzar

un cop d'estat feixista, continua amb els seus càrrecs científics i el seu suport a la Generalitat de Catalunya. Acabada la guerra, Font Quer és detingut, desposseït de tots els seus càrrecs i a punt de ser afusellat, ultra les raons anteriors, pel fet que, en esclatar la revolta, estava amb els seus alumnes de la Universitat a la Serra d'Albarracín, fent uns estudis botànics, i, en quedar aquesta serra dins de l'àrea del «Alzamiento», va retornar amb els alumnes cap a Barcelona, cosa que el règim de Franco va considerar una deserció.

La guerra va agafar a Font Quer quant tenia 48 anys, al moment en què començava a donar els fruits de la seva intensa activitat. Acabada la guerra, deixat finalment en llibertat, es va trobar en la misèria i sense perspectives. I el que hauria pogut posar al nostre país a primera fila mundial en botànica hagué d'anar a tocar editorials per fer llibres de divulgació, el més conegut dels quals potser sigui les seves «Plantes Medicinales», de l'editorial Labor que el va tractar molt bé, i que s'ha convertit en una de les obres més venudes i completes del tema.

Perdudes les il·lusions i les esperances, Font Quer vindrà altra vegada als Ports: el 16-VI-56. J. Cañiguer explica aquest viatge i publica una fotografia que sempre he considerat la imatge de la seva tragèdia: envoltat d'alguns alumnes (avui catedràtics i professors coneixedors de la nostra flora) i d'Antoni de Bolos, l'home que va intentar que no desaparegués l'immens treball realitzat, i Font i Quer, mig tapat entre un enginyer forestal i un guardabosc. Lluny queda aquella alegre visita del 1915; ara, tot va cap a la mort: les seves il·lusions, els grans projectes i treballs botànics iniciats al seu país, la seva vida,... i malgrat tot, si va tenir la fe necessària per a creure en el futur, ens quedaria el consol de saber que va quedar-li la il·lusió de pensar que els seus compatriotes l'estimarien més amb la seva tragèdia, perquè ella és, fins a cert punt, la tragèdia de tot un poble, de tota una generació que va pagar massa car un somni, l'únic pecat del qual fou el de ser massa bonic.